

μοφ, ο αφηγητής γράφει χαρακτηριστικά ότι «η γη άνοιξε, δείχνοντας τις υπόγειες αποθήκες της, διότι στις υπόγειες αποθήκες της Κολιμά δεν υπάρχει μόνο χρυσός, μόνο κασσίτερος, μόνο βολφράμιο, μόνο ουράνιο, αλλά και άλιωτα ανθρώπινα σώματα»: Βαρλαάμ Σαλάμοφ, *Ιστορίες από την Κολιμά*, μτφρ. Ελένη Μπακοπούλου, Ίνδικτος, Αθήνα 2011, σ. 669.

8 Το εδάφιο που αναφέρεται σε αυτά έχει ως εξής: «Ένα από τα μάντρα της μεταμοντέρνας Αριστεράς υπήρξε ότι πρέπει επιτέλους να αφήσουμε πίσω το “ιακωβίνικο-λενινιστικό” παράδειγμα της συγκεντρωτικής δικτατορικής εξου-

σίας. Αλλά ίσως έχει έλθει ο καιρός να αντιστρέψουμε αυτό το μάντρα και να παραδεχτούμε ότι ακριβώς αυτό που χρειαζόμαστε σήμερα είναι μια καλή δόση του “ιακωβίνικο-λενινιστικού” παραδείγματος. Τώρα, περισσότερο από ποτέ, πρέπει κανείς να επιμένει σε αυτό που ο Βαδιού αποκαλεί η “αιώνια” Ιδέα του κομμουνισμού ή των κομμουνιστικών “σταθερών”- στις “τέσσερις θεμελιώδεις έννοιες” εν δράσει από τον Πλάτωνα διαμέσου των μεσαιωνικών χιλιαστικών εξεγέρσεων μέχρι τον Ιακωβινισμό, τον Λενινισμό και τον Μαοϊσμό: αυστηρή εξισωτική δικαιοσύνη, σωφρονιστικό τρόπο, πολιτικό βολο-

νταρισμό και εμπιστοσύνη στον λαό»: Slavoj Žižek, *First as Tragedy now As Farce*, Verso, Λονδίνο 2009, σ. 125 (η μτφρ. δική μου).

9 Alain Badiou, «Pornographie de la démocratie», *Le Nouvel Observateur*, 24.01.2013. (Πρόκειται για σύνοψη της διάλεξης που έδωσε ο γάλλος φιλόσοφος στο φόρουμ της France-Culture).

10 Martha C. Nussbaum, *Poetic Justice. The Literary Imagination and Public Life*, Beacon Press, 1997, σ. 5

11 Βλ. Τσβέταν Τοντόροφ, *Μνήμη του κακού, πειρασμός του καλού. Στοχασμοί για τον αιώνα που έφυγε*, μτφρ. Κώστας Κατσουλάρης, Εστία, Αθήνα 2003.

ΓΙΑΤΙ Η ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ ΕΙΝΑΙ ΚΡΙΣΙΜΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Η πολιτική συγκυρία και η ιθαγένεια

Σε σχέση με την ιθαγένεια έχει δημιουργηθεί μια ιδιότυπη κατάσταση ακροδεξιάς ομηρείας σε όλο το πολιτικό φάσμα. Εξηγούμαι με συντομία: η Νέα Δημοκρατία (των Σαμαρά – Λαζαρίδη – Κεδίκογλου, και όχι αυτή των Καραμανλή – Ρουσόπουλου – Παυλόπουλου) σφυρηλατεί μια πολιτική στρατηγική επαναπατρισμού των δεξιών συμβόλων από την ακροδεξιά. Η στρατηγική αυτή είναι σαφής σε σχέση με τη Χρυσή Αυγή και έχει φυσικά τους κινδύνους της, καθώς πολλάκις στην ιστορία έχει φανεί ότι ο κόσμος στην αγανάκτησή του θα προτιμήσει το original παρά το comme il faut. Τον Μιχαλολιάκο παρά τον Δένδια... Από την άλλη όμως, η στρατηγική αυτή μπορεί να επιφέρει και νίκες για τη συντηρητική παράταξη. Η ΝΔ, δεξιά όσο ποτέ, προσπαθεί να εμβολίσει τον ακροδεξιό χώρο και φυσικά η ρητορική περί ιθαγένειας αποτελεί προνομιακό πεδίο.

Ο Δημήτρης Χριστόπουλος διδάσκει στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και είναι αντιπρόεδρος της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

Οι υπόλοιποι κυβερνητικοί εταίροι είναι δέσμιοι της ιδέας της σωτηρίας της χώρας δια της σωτηρίας της κυβέρνησης. Και για τον λόγο αυτό, όσο και να ενοχλούνται, δεν μπορούν να «ανεβάσουν» την ιθαγένεια σε ζήτημα πρώτης προτεραιότητας, διότι –κακά τα ψέματα– εξάλλου δεν είναι. Το ΠΑΣΟΚ νομοθέτησε τον νόμο 3838, αλλά στην ουσία για τα ερχόμενα δύο χρόνια πολιτεύτηκε σαν ο νόμος αυτός να ήταν ένα περίπου ατύχημα και με βασική υπερασπιστική γραμμή ότι επί των ημερών του γίνονταν λιγότερες πολιτογραφήσεις από πριν. Η ΔΗΜΑΡ είναι το κόμμα για την πολιτική ταυτότητα και το εκλογικό ακροατήριο του οποίου το ζήτημα της ιθαγένειας έχει εμβληματικά χαρακτηριστικά. Για τον λόγο αυτό, η κυβερνητική ομηρεία της ΔΗΜΑΡ είναι πιο επώδυνη. Ο ΣΥΡΙΖΑ, από τη δική του πλευρά, δεν φαίνεται πολύ διατεθειμένος να ασκήσει σκληρή αντιπολίτευση για την ιθαγένεια, επειδή πιστεύει ότι το ζήτημα δεν είναι πολύ δημοφιλές και επειδή στο εσωτερικό του έχει ηγεμονεύσει μια αμηχανία σε ό,τι αφορά τη διαχείριση του μεταναστευτικού στο σύνολό του. Με δύο λόγια, το

μόνο κομμάτι του ελληνικού πολιτικού φάσματος που «σηκώνει» το θέμα της ιθαγένειας είναι το δεξιό άκρο του, δημιουργώντας ένα ιδιότυπο ντόμινο στην κυβέρνηση αλλά και στην αξιωματική αντιπολίτευση.

Αν οι αλλαγές που επέλθουν στον νόμο 3838/2010, μετά την απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, αλλοιώσουν τη φυσιογνωμία και το πνεύμα του, αυτό θα είναι, δυστυχώς, ένα καθοριστικό χτύπημα στο καλύτερο νομοθετικό νέο –και ένα από τα ελάχιστα καλά– της τελευταίας τριετίας. Η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας αφήνει περιθώρια ώστε και ο νόμος να συνεχίσει να ισχύει, έστω και μετριάζοντας την έντασή του, αλλά και η απόφαση να τύχει του αρμόζοντος πολιτειακού σεβασμού, παρά το ότι ελήφθη καθ’ υπέρβαση αρμοδιότητας. Για τον λόγο αυτό, το βάρος στις πλάτες των εταίρων της κυβέρνησης, που ανήκουν στις δυνάμεις που θέλησαν τη μεταρρύθμιση αυτή, είναι πολύ μεγάλο. Το ίδιο και η ευθύνη.

Λέγεται συχνά, από φιλελεύθερους ανθρώπους που είναι εύλογα δυσαρεστημένοι με τη γενική εξέλιξη των πραγ-

μάτων σήμερα και που θα ήθελαν να ακουστεί ένα πραγματικό «όχι» στη Δεξιά: «μα γιατί να μην επιμείνουν στα ζητήματα της ιθαγένειας, όπου η τρόικα δεν ελέγχει την κατάσταση», υπονοώντας ότι στα κεφαλαίωδη ζητήματα της ταξικής πάλης, όπου οι πολιτικές αποφάσεις λαμβάνονται καθ' υπαγόρευση, τα περιθώρια αντίδρασης είναι, ούτως ή άλλως, ελάχιστα. Το επιχείρημα όμως αυτό σφάλει, ανάγοντας ναρκισσιστικά τα ζητήματα της «δικής μας» ιδεολογικής ταυτότητας στα πλέον κομβικά, ενώ φυσικά δεν είναι. Και όχι απλώς δεν είναι, αλλά ξεχνάμε ότι για τη Δεξιά είναι εξίσου και περισσότερο κομβικά, καθώς και αυτή κάτι θέλει να πει ότι έκανε «αυθεντικά» δικό της, πέραν του να διαλύει μισθούς. Με δύο λόγια, το ίδιο σκέφτονται όλοι. Αν κάποιος έχει έναν ισχυρότερο λόγο παραπάνω να πει στο δικό του εκλογικό ακροατήριο ότι στα θέματα, τα οποία η τρόικα δεν ελέγχει, θα κάνουμε «αυτό που πρέπει», αυτός δύσκολα μπορεί να είναι ο εταίρος του 5% ή του 6%, αλλά η μεγάλη συντηρητική παράταξη της οποίας ο πρωθυπουργός με ειλικρίνεια είχε κάνει νομοθετική σημαία την κατάργηση του εν λόγω νόμου.

Εξάλλου, στα σχέδια νόμου που έχουν διαρρεύσει, ήδη από το καλοκαίρι του 2012, υπάρχει σαφής πρόβλεψη για κατάργηση της δυνατότητας κτήσης της ιθαγένειας από τα παιδάκια που γεννιούνται εδώ, αυστηροποίηση της πολιτογράφησης, κατάργηση της δυνατότητας των μεταναστών να κρατούν την παλιά τους ιθαγένεια κλπ. Ωστόσο, προβλέπεται η εισαγωγή ενός νέου τρόπου κτήσης της ελληνικής ιθαγένειας. Αυτόν, οι αξιωματούχοι της κυβερνητικής πλειοψηφίας διαλαλούν με παρρησία: την κτήση της ελληνικής ιθαγένειας από ξένους επενδυτές. Στο σημείο αυτό, ακόμη και ο ανεξίτηλος νεο-συντηρητισμός τους υποκλίνεται στον νεοφιλελευθερισμό τους...

Το πολιτικά πιο κρίσιμο από όλα, ωστόσο, είναι να πειστεί η αριστερά ότι αυτή είναι μια μάχη που αξίζει να δοθεί όχι διεκπεραιωτικά, αλλά υπαρξιακά. Όπως ακριβώς το κάνει η δεξιά, σπάζοντας τη διαχωριστική γραμμή «μνημόνιο-αντιμνημόνιο» που την τέμνει.

Το δίκαιο της κατοικίας ως υπέρβαση της αντίθεσης δικαίου του αίματος και δικαίου του εδάφους

Η άποψη που εκφράζεται, εδώ, είναι ότι ούτε το απλό δίκαιο του αίματος ούτε το απλό δίκαιο του εδάφους μπορούν να δώσουν τις δέουσες λύσεις στα ζητήματα

της πολιτικής ενσωμάτωσης των μεταναστών στην Ελλάδα. Αυτήν την άποψη προσπαθούμε χρόνια τώρα να τεκμηριώσουμε και να προωθήσουμε στην ελληνική κοινωνία και την πολιτεία, δια των πολλαπλών παρεμβάσεων κυρίως της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Πρβλ. σχετικά στην ιστοσελίδα μας <http://www.hlhr.gr/list.php?ct=22>).

Παρά τα φαινόμενα, το δίκαιο του αίματος και το δίκαιο του εδάφους δεν είναι όσο ανταγωνιστικά εκ πρώτης όψεως φαίνεται, άλλα σχεδόν πάντα συνυπάρχουν. Το δίκαιο του αίματος είναι η δια της γέννησης κτήση της ιθαγένειας του γονέα. Μια απλή τεχνική κτήσης της ιθαγένειας που δεν αφήνει κανέναν έκθετο στον κίνδυνο της ανιθαγένειας. Υπό την έννοια αυτή, αποτελεί την πιο σώφρονα λύση όλων των πολιτειών. Δεν υπάρχει κράτος στον κόσμο που να μην ισχύει ο κανόνας ότι τα παιδιά φέρουν την ιθαγένεια των γονέων τους. Υπό την έννοια αυτή, το παιδί του Νιγηριανού που απέκτησε με πολιτογράφηση την ελληνική ιθαγένεια είναι Ελληνάκι από τη γέννησή του, ακόμη και αν το χρώμα του προκαλεί αλλεργία στη Χρυσή Αυγή. Ωστόσο, είναι εξόχως κρίσιμο να γίνεται μια ουσιώδης διάκριση: άλλο η νομική τεχνική κτήσης της ιθαγένειας των προγόνων – γεγονός κοινωνικά ουδέτερο– και άλλο κάποιες ιδεολογικές συνδηλώσεις του «δικαίου του αίματος», βάσει των οποίων το «αίμα» ή η «φυλή» αποτελούν το μόνο συνεκτικό στοιχείο που μπορεί να συγκροτήσει μια πολιτική κοινότητα. Στις ιδεολογίες αυτές, το «αίμα» πλέον, από νομική μεταφορά που ισοδυναμεί με την καταγωγή, εξομοιώνεται με τη «βιολογική καθαρότητα», ανοίγοντας τον δρόμο στον ακροδεξιό εξτρεμισμό.

Από την άλλη, έχουμε το δίκαιο του εδάφους: την κτήση της ιθαγένειας της επικράτειας στην οποία λαμβάνει χώρα η γέννηση του παιδιού. Το δίκαιο του εδάφους εμφανίζεται σε διάφορες παραλλαγές έντασης στον σύγχρονο κόσμο. Στα κράτη που φτιάχτηκαν από μεταναστεύσεις, ισχύει στην υψηλότερη δυνατή ένταση που οδηγεί στην αυτοδίκαια κτήση, λόγου χάρη, της αμερικανικής ιθαγένειας για όποιον γεννιέται στο έδαφος των ΗΠΑ. Στην Ευρώπη πλέον, αυτόματο δίκαιο του εδάφους δεν υπάρχει παρά μόνον το λεγόμενο «διπλό»: αυτό δηλαδή που αυτοδικαίως υποχρεώνει τα εγγόνια των ανθρώπων που μετανάστευσαν σε μια χώρα να αποκτήσουν την ιθαγένεια της χώρας αυτής. Το «διπλό δίκαιο»

του εδάφους ξεκίνησε από τη Γαλλία και πλέον εφαρμόζεται σε αρκετά ευρωπαϊκά κράτη, ανάμεσα στα οποία και η Ελλάδα. Αυτόματα δίκαιο του εδάφους για τη λεγόμενη «δεύτερη γενιά», δηλαδή αυτοδίκαιη κτήση της ιθαγένειας με τη γέννηση, χωρίς άλλες προϋποθέσεις, δεν υπάρχει πουθενά στην Ευρώπη, ούτε βέβαια στη χώρα μας, παρά τις περί του αντιθέτου κακοπροαίρετες εικασίες για τον νόμο 3838/2010.

Στην Ευρώπη, τα τελευταία χρόνια, με σταθερά βήματα συγκροτείται ένας νέος τρόπος κτήσης ιθαγένειας, ο οποίος ως κρίσιμο νομικό γεγονός αντιλαμβάνεται τα χρόνια παραμονής των γονέων σε ένα κράτος πριν ή μετά τη γέννηση. Η παρέλευση ενός ικανού αριθμού ετών πρότερης παραμονής από τη γέννηση (δύο στην Ιρλανδία, πέντε –για την ώρα– στην Ελλάδα, οκτώ στη Γερμανία) θεμελιώνει ένα αγωγίμο δικαίωμα στην ιθαγένεια του τέκνου, χωρίς να υποστεί τη βάσανο και την αναμονή της πολιτογράφησης στην ενηλικίωση. Αυτός ο τρόπος κτήσης ιθαγένειας, παραπέμπει στο δίκαιο της διαμονής, το *jus domicilis*, κατ' αντιδιαστολή προς το απλό δίκαιο του αίματος ή το απλό δίκαιο του εδάφους. Προσπαθεί να ξεπεράσει τα αδιέξοδα που το δίκαιο του αίματος δημιουργεί στα παιδιά των μεταναστών, αλλά και να αποφύγει το λεγόμενο *citizenship tourism*, δηλαδή την επίσκεψη μιας χώρας μόνο με σκοπό την κτήση της ιθαγένειας δια της γέννησης εκεί.

Αυτό προσπάθησε να κάνει ο νόμος 3838 και θα είναι μεγάλο κρίμα να το καταργήσουμε. Το να μπορούν οι άνθρωποι που ζούνε σε μια χώρα να μετέχουν στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων για το μέλλον τους –το να είναι λαός– δεν είναι θέμα κοινωνικής ευαισθησίας μας προς αυτούς, ούτε καν θέμα δικαιωμάτων. Είναι θέμα δημοκρατίας με δύο έννοιες: πρώτον, διότι δημοκρατία είναι το πολίτευμα που αποφασίζουν αυτοί που υπόκεινται στους νόμους και δεύτερον, διότι ο καταστατικός εκθρόνος της δημοκρατίας στην Ελλάδα, η Χρυσή Αυγή, διεξάγει έναν υπαρξιακό αγώνα εναντίον της ιδέας ότι η ελληνική πολιτική κοινότητα είναι η κοινότητα των ανθρώπων που ζούνε μαζί, ανεξαρτήτως καταγωγής τους. Για τον λόγο αυτό, ήταν και το μόνο κόμμα που επικρότησε την απόφαση 460/2013 του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Η νίκη της αντίληψης αυτής, λοιπόν, είναι οπισθοχώρηση της πολιτικής δημοκρατίας. Γι' αυτό, το ζήτημα της ιθαγένειας είναι πολιτικά κρίσιμο στην Ελλάδα, σήμερα. Διότι είναι θέμα δημοκρατίας.